

4. Келер Г. Очерк мира или среда – пьесы Хайнера Мюллера / Г. Келер // Литературоведение и литературная критика ГДР 1960-1970 годов: сб. статей критиков ГДР / предисл. К. Беттхер; пер. с нем. – М.: Худож. лит., 1983. – С. 371-384.
5. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования): монография / А. Нямцу. – Черновцы: Рута, 2007. – 520 с.
6. Поэтическая драма: сборник / сост. Э.В. Венгерова. – М.: Радуга, 1983. – 496 с.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування традиційних сюжетів та образів у німецькій та англійській літературах другої половини ХХ століття, що відображають актуальні проблеми сьогодення. Проаналізовано форми та способи трансформації міфологічних образів, визначено найпродуктивніші мотиви, проблеми, характер якісного переосмислення загальновідомих колізій та змістових домінант у літературних інтерпретаціях.

Ключові слова: міф, традиційний образ, традиційний сюжет, традиція, переосмислення.

Summary. The article investigates the specific functioning of traditional plots and images interpreted in the works written by H. Muller and W. Golding in German and English literature of the 20th century. The article is a review of the peculiarities of the literature in the XX c. and its features referring to the previous epoch. Lack of the humane values raises the problem of saving cultural and human worth. The influence of historical, social and political factors on the literary interpretation of the 20th century has been comprehended.

The authors of the article emphasize dramatization of traditional plots and images, their psychological aspects, developing of the original motifs in the interpretation of the 20th century. General trends in the interpretation of well-known material in German and English literature were identified.

We claim that traditional plots provide the greatest opportunities for generalization and universalization of interpretation. The problem of manipulation of human consciousness is topical in the interpretation of traditional plots and images. Typology and peculiar features in transformation of the axiological dominants and traditional meanings of the traditional material in the works by W. Golding and H. Muller have been analyzed. Functioning of the traditional plots, images and motifs in Golding's novels is claimed to have the following distinctions: direction into the inner world of the individual, change of ethical standards, dramatization of the old conflicts and collisions.

The general tendencies in the interpretation of widely known materials in German author's works have been distinguished. It is proved that creative heritage of the author shows different aspects of generally known materials transformation in the literature of the 20th century. The author emphasizes timeless, ever-being character of the real conflicts and situations, mythopoeins time and history.

Key words: myth, traditional plot, traditional image, tradition, interpretation.

Отримано: 12.07.2015 р.

УДК 811.111-13

Фрасинюк Н.І.

КОНЦЕПТ І ЙОГО СУМІЖНІ СУТНОСТІ

Дискусійним питанням лінгвоконцептології є співвідношення концепту, поняття і значення. У науковій літературі є різні міркування щодо співвідношень між цими сутностями. Концепт і поняття нерідко ототожнюють з огляду на зміст терміна «концепт», використаний у середньовічній схоластиці П. Абеляра, котрий назвав так сукупність понять. До того ж визначення концепту як «співвідносного зі значенням слова загального, а не одиничного поняття, оперативної одиниці ментального лексикону, інформації про те, що людина знає, уявляє, думає про якийсь об'єкт дійсності» [8, 90] чи «поняття як абстракції окремих чуттєвих ознак» [14, 57] призводять до ототожнення поняття й концепту.

Багато лінгвістів стверджують, що «концепти – це співвідносні зі значенням слова поняття», вказуючи на поняття або «концепти як один рівень структури мовної особистості» [5, 37] і вказують, що «семантичні описи концептів повинні дати по можливості повне знання про поняття, які існують у пізнанні носіїв культури» [12, 117]. Синонімічними називає терміни «концепт» і «поняття» також О. Бабушкін, звертаючи увагу на поступове витіснення із наукового обігу останнього [2, 14].

Уже у 60-х роках ХХ ст. термін «поняття» у лінгвістиці розглядався і як мінімум найзагальніших ознак, і як увесь інформаційний масив уявлень та знань про предмет. Поняття, на

думку деяких дослідників, є логічно конструйованим концептом, позбавленим образності [2, 13]. Таке твердження можна розуміти подвійно: або поняття не має чуттєвого образу (картинки) у свідомості, або ж воно позбавлене оцінно-емотивних та експресивних нашарувань, на відміну від концепту. Однак у свідомості існують поняття емоцій та оцінок, тому відсутність образності за будь-яких умов не є диференційною ознакою поняття та концепту.

«Будь-який концепт – це поняття, але не кожне поняття – концепт» [6, 29]. На наш погляд, така позиція є необґрунтованою, адже якщо у свідомості існує поняття, то на ньому може базуватися концепт. Поняття здебільшого розглядають як частину концепту, його ядерну структуру, сукупність інтегральних і диференційних ознак у низці понять одного класу. Як зазначає Ф. Клікс, «понятійні структури є підґрунтям класифікаційного пізнання, певна множина об'єктів може пізнаватися на базі фіксованої у пам'яті структури ознак» [14, 96–97]. Натомість, концепт передбачає залучення ще й чуттєвої, оцінно-емотивної, образної, метафоричної та іншої інформації. В. Колесов наголошує: «концепт – це сутність, виражена плоттю слів у своїх змістовних формах: конструктивній – в образі і символі та структурній – у понятті» [7, 23].

Але концепт – це не поняття, він не завжди замінює реальні предмети. Він може бути також замінником мисленневих функцій (математичні концепти) [1, 270], оскільки «концептами можуть бути не всі поняття, а лише найскладніші і найважливіші з них» [10, 26]. Відмінність концепту від поняття в тому, що концепт вміщує у собі ознаки, які заповнюються в певному мовному колективі знанням про даний об'єкт у всіх його зв'язках і співвідношеннях. Поняття ж складається із узагальнених ознак об'єкта, найважливіших, суттєвих, необхідних [7, 9].

Ю. Степанов, вважаючи концепт і поняття однаковими за внутрішньою формою, зауважує, що в сучасному світі ці терміни чітко розмежовані, оскільки стосуються різних наук. Поняття мисляться і вживаються в логіці та філософії, а концепти не лише мисляться, але й переживаються і є одиницями логіки та культурології [15, 40–41]. Проте, водночас, Ю. Степанов синонімізує «поняття» і «концепт», хоч і наголошує на тому, що концепт значно багатший за змістом і взаємодіє зі світом культури [15, 42].

Досить чітку диференціацію «поняття» і «концепту» подає В. Маслова: «Якщо поняття – це сукупність пізнаних істотних ознак об'єкта, то концепт – ментальне національно-специфічне утворення, планом змісту якого є вся сукупність знань про цей об'єкт, а планом вираження – сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних, пареміологічних та ін.)» [10, 27].

Поняття є основним складником концепту, який у пізнанні окремих людей, збірних і національних колективів «обростає» різними смислами (асоціаціями та інтерпретаціями) під впливом різних факторів – національних, культурних, релігійних, ідеологічних, індивідуального досвіду. Воно характеризується невиразністю визначення, хоча й має чітке ядро, завдяки якому забезпечується значення понять і взаємодія між ними та нечітка периферія. Завжди «розмиті» поняття-слова можуть набувати нового значення [16, 384].

Підсумовуючи вище сказане, можна стверджувати: «концепт» і «поняття» не мають у мові однакової внутрішньої форми, а в науці вони виступають як чітко розмежовані синоніми

1. Поняття – універсальні логічні категорії, які містять сукупність суттєвих ознак пізнаваного об'єкта дійсності, а концепти як самостійні ментальні утворення містять як і суттєві, так і несуттєві ознаки, і є національно-специфічними утвореннями.

2. Поняття передається словом або словосполученням, а «мовною репрезентацією» концептів виступають одиниці як лексичного, так і морфемного, фразеологічного, синтаксичного рівнів мови.

3. Не кожне поняття є концептом: лише поняття, які є значущими для певної культури, у яких сконцентрована культурна пам'ять можуть бути концептами.

4. Концепт і поняття – терміни різних наук: «поняття» є терміном логіки та філософії, а «концепт» є терміном математичної логіки, а в науці сьогодення широко функціонує в культурології та лінгвістиці [15, 40].

Щодо зв'язку концепту і значення, то деякі лінгвісти ототожнюють ці поняття, зводячи дефініцію першого до семного набору в семантичній структурі слова. Так, С. Воркачов розглядає концепт як «культурно-маркований вербалізований зміст, представлений у плані вираження низкою своїх мовних реалізацій, які утворюють відповідну лексику – семантичних ознак. По-перше, це семи, спільні для всіх його мовних реалізацій, що «скріплюють» лексико-семантичну парадигму й утворюють його понятійну або прототипну основу. По-друге, це семантичні ознаки, позначені лінгвокультурною, етносемантичною специфікою і пов'язані з ментальністю носіїв мови або з ментальністю національної мовної особистості» [3, 51].

Зауважимо, що співвідношення між «значенням» і «концептом» має складний характер, бо в лінгвістиці, на жаль, відсутнє єдине тлумачення терміна «значення».

Для дослідників Л. Ельконіної та Б. Ельконіна значення є не річчю, але актом – «поворотом» речей, їхнім перетворенням внаслідок певного способу бачення світу. Значення, як спосіб бачен-

ня, являє собою ідеальну дію: іменем такої дії є знак, завдяки якому дія ізолюється, зберігається, уявляється поза реальними обставинами [17, 64–65].

Значення – це процес, «множина взаємодіючих процесів, за допомогою яких досягається встановлення відповідності між сприйнятою індивідом словоформою, соціально визнаним значенням слова й тим, що завдяки йому «висвічується» в індивідуальній картині світу на різних рівнях усвідомлення у вигляді різноманітних продуктів переробки перцептивного, когнітивного й афектного досвіду, так чи інакше пов'язаного і зі словом, і з позначуваним об'єктом, і з поточною ситуацією, в яку включений об'єкт» [4, 26–41]. А концепти як елементи пізнання повністю самостійні щодо мови, оскільки «концепт існує не для самого слова, а для кожного основного (словникового) значення слова окремо» [9, 4]. Люди володіють словами на рівні переданих ними смислів, а саме концептів. Концепт не лише виникає із значення слова, а і є «результатом зіткнення словникового значення слова з особистим і народним досвідом людини» [9, 4].

Згідно із протилежними поглядами, концепт і значення є одиницями різного статусу: значення є мовною сутністю, а концепт – психоментальною. З. Попова і Й. Стернін наголошують: «Концепт – одиниця концептосфери, значення – одиниця семантичної системи, семантичного простору мови. Значення своїми системними семантичними передає певні ознаки, що формують концепт, але це лише частина смислового змісту концепту» [13, 59].

Значення – це не самостійна одиниця, яка є мисленнєво-кодованою інформаційною структурою у природних мовах й існує у мовній свідомості. Значення слова реалізується через включення його до концепту, оскільки мовна семантика (значення слова) є частиною семантики концепту. Значенням слова є концепт, а концепти, будучи одиницями людської ментальності, представлені в конкретному мисленнєвому акті, протиставляються лексичним поняттям і значенням. Поняття ж не зводяться лише до дефініції.

Тож, терміни «концепт», «поняття», «значення» – різні сутності: концепт ширше за значення, а поняття – вузче, а отже воно вузче і за концепт. Значення передають не всі наші знання, основна частина їх міститься в нашому пізнанні у вигляді концептів.

Список використаних джерел

1. Аскольдов-Алексеев С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология / под ред. В. П. Нерознака. – М. : Академия, 1997. – С. 267–280.
2. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / Анатолий Павлович Бабушкин. – Воронеж : Изд-во Воронеж, гос. ун-та, 1996. – 104 с.
3. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / Сергей Григорьевич Воркачев. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2004. – 236 с. – Библиогр. : с. 222–235.
4. Залевская А. А. Ассоциативный тезаурус английского языка и возможности его использования в психолингвистических исследованиях / А. А. Залевская // Психолингвистические исследования в области лексики и фонетики. – Калинин : Калининск. гос. ун-т, 1983. – С. 26–41.
5. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с.
6. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства / Юрий Александрович Карпенко. – К. : Академія, 2006. – 334 с.
7. Колесов В. В. Язык и ментальность / Владимир Викторович Колесов. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 2004. – 240 с. – (Slavica Petropolitana).
8. Кубрякова Е. С. Модели порождения речи и главные отличительные особенности речепорождающего процесса / Е. С. Кубрякова // Человеческий фактор в языке : Язык и порождение речи. – 1991. – С. 21–82.
9. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия Российской Академии наук. – Серия литературы и языка. – 1993. – Т. 52, № 1. – С. 3–9.
10. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : [учебн. пособие] / Валентина Авраамовна Маслова. – Минск : Тетра Системс, 2004. – 256 с.
11. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики / Михаил Васильевич Никитин. – М. : Высшая школа, 1996. – 315 с.
12. Никитина С. Е. О концептуальном анализе в народной культуре / С. Е. Никитина // Логический анализ языка. Культурные концепты. – 1991. – С. 117–123.
13. Попова Т. О. Психолінгвістичні кореляції концептів Добро і Зло / Т. О. Попова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2002. – Вип. 6, кн. 2. – С. 110–113.
14. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология / Елена Александровна Селиванова – К. : Фитосоцицентр, 2000. – 247 с. – Библиогр. : с. 225–243.

15. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Юрий Сергеевич Степанов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Академический Проект, 2001. – 990 с.
16. Степанов Ю. С. Понятие / Ю. С. Степанов // Лингвистический энциклопедический словарь. – 2002. – С. 383–385.
17. Эльконинова Л. Знаковое опосредствование, волшебная сказка и субъективность действия / Л. Эльконинова, Б. Д. Эльконин // Вестник Московск. ун-та. – Серия 14 : Психология. – 1993. – № 2. – С. 62–70.
18. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е. С., Демьянков В. В., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г.]. – М. : Изд-во Московск. гос. ун-та, 1996. – 246 с.
19. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Юрий Сергеевич Степанов. – [2-е изд. испр. и доп.]. – М. : Акад. проект, 2001. – 990 с.

Анотація. В статті розглядаються терміни «концепт», «поняття», «значення», які мають різне змістове наповнення, хоч і є щільно взаємопов'язаними: поняття – універсальна логічна категорія, яка передається словом або сталим словосполученням; концепт – національно-специфічне ментальне утворення, яке маніфестується у мові засобами лексичного, морфемного, фразеологічного та синтаксичного мовних стратумів; значення – одиниця семантичної системи, яка своїми семами передає певні ознаки, що формують концепт.

Ключові слова: концепт, поняття, значення.

Summary. The terms «concept», «notion», «meaning» have a different semantic content, although they are closely interrelated: notion is a universal logical category, which is verbalized by a word or set phrase; concept is a nationally-specific mental formation, which is verbalized in language by lexical means of lexical, morpheme, syntactic and idiomatic language systems; meaning is a unit of semantic system that expresses some certain characteristics that form the concept.

«Concept» and «notion» have equal internal forms, and in science, they act as clearly delineated synonyms. The notion is a universal logical category that contains a set of essential features of the object known as reality, but concept is an independent mental formation containing essential and nonessential features. Not every notion is the concept: only the terms that are meaningful to a particular culture can be concepts. The concept and the notion are the terms of different sciences. Notion is a term of logic and philosophy, concept is a term of mathematical logic and linguistics.

As to the concept and meaning, some linguists have identified these terms. Meaning is not an independent unit, it is a mentally-coded information which exists in the language awareness. The meaning is realized through its inclusion to the concept because the language semantics (the word) is part of the semantics of the concept.

Key words: concept, notion, meaning, linguists, language.

Отримано: 6.07.2015 р.

УДК: 821.111»20»

Хохель Д.Ю.

ЯКІСНИЙ СВІТ ОПОВІДАННЯ ЮДЖІ ФОСТЕР «КОЛИ ВСЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ, ВІН ЛОВИТЬ ЇЇ»

Оповідання Юджі Фостер «Коли все закінчується, він ловить її» (“When it Ends, He Catches Her”, Eugie Foster) увійшло до короткого списку номінантів на премію Небьюла (2014) у відповідній номінації і короткого списку номінантів на Меморіальну премію Теодора Стерджена (2015). Критичні відгуки на нього досить спорадичні, оскільки увага до самого тексту була відвернена на роздуми над творчістю Ю. Фостер в цілому. Акцентовано стилістичне багатство тексту оповідання «лірична оповідь про танець життя, смерті і втрати» [8], його оповідна своєрідність «The setting показаний дещо пізніше і не штурмує читача, Фостер вводить його ніжно. Врешті решт, це більше атмосфера, аніж оповідь, але як така чудова» [9]. Атмосферність оповідання, яка значною мірою складає його художню специфічність, формується завдяки зваженому, стратегічному вживанню низки тропів і фігур. Метою статті є визначення функціональності епітетних структур у оповіданні Ю. Фостер «Коли все закінчується, він ловить її», як засобу формування якісного світу художнього тексту.

Одним з основних естетичних принципів фентезі є умовність, яка сприймається як даність, а епітетна структура виступає одним із центральних засобів його реалізації. Думка про те, що «епітетна структура актуалізує переносне значення словесних компонентів, тобто переводить озна-